

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ОМАРОВА АЙСЕЛ АЗАД КИЗИ

УДК 340. 15 (477) “1985 – 1991”

**ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ РСР ЗА ЧАСІВ
ПЕРЕБУДОВИ (1985 – 1991 рр.)**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, **Єрмолаєв Віктор Миколайович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, директор інституту післядипломної освіти, член-кореспондент Національної академії правових наук України.

Офіційні опоненти:

– доктор юридичних наук, професор **Головко Олександр Миколайович**, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, професор кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету;

– кандидат юридичних наук, доцент **Зайцев Леонід Олександрович**, Харківський національний університет внутрішніх справ, доцент кафедри загально правових дисциплін факультету права та масових комунікацій.

Захист відбудеться «12» грудня 2016 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.02 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано «10» листопада 2016 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

К. В. Гусаров

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Українська РСР з 1922 по 1991 рік була складовою частиною СРСР, Конституції якого передбачали наявність у союзних республік суверенітету й розподіл компетенції на загальносоюзну, союзно-республіканську й республіканську. Законодавство СРСР передбачало участь союзних республік у загальносоюзних справах, але правляча партія більшовиків мало зважала на їх правовий статус. У 1985 р. в країні було проголошено курс на перебудову, наслідком чого стало наповнення дещо новим змістом конституційно закріплених повноважень республік, у тому числі Української РСР. Зміни у правовому статусі УРСР у період перебудови були закономірними. Цей процес формування правових засад національної державності України пов'язаний з наслідками процесу демократизації радянського суспільства, національно-демократичних рухів у країні, розпочатих перебудовою.

Актуальність обраної теми продиктована необхідністю розкриття наслідків демократизації соціуму, наростання національно-демократичних рухів та їх взаємозв'язку в розвитку державотворчих процесів у 1985 – 1991 рр., зміни правового статусу УРСР у складі СРСР, формування правових підвалин національної державності, проголошення державного суверенітету України й виборення її незалежності. Ці процеси перекреслили спроби керівництва союзного центру оновити СРСР, трансформувати союзнa державу в демократичну федерацію суверенних держав.

Важливість дослідження обраної тематики зумовлена значенням вітчизняного досвіду демонтуювання тоталітарної політичної системи в СРСР та УРСР, централізованої системи управління, монополії КПРС та виборення державного, народного і національного суверенітету, визначенням засад правової, демократичної, соціальної держави. Проголошена Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 р. Декларація про державний суверенітет України стала програмним стратегічним правовим актом українського державотворення, рішучим кроком у забезпеченні його законодавчої реалізації на шляху до незалежності України. Цей плідний історичний досвід, з якого розпочинається сучасна історія державотворення України, заслуговує спеціального вивчення й узагальнення.

Дослідження обраної теми має також і практичний політико-правовий сенс з огляду на досвід становлення національної політичної і правової систем, реформування державного апарату, демократизації виборчої системи, долання соціально-економічної й політичної кризи.

Важливим складником цього досвіду є виявлення провідної ролі парламенту у здійсненні державно-правових змін. Тому нинішня парламентська реформа обов'язково потребує врахування власного набутого досвіду на шляху до незалежності держави й подальшої розробки конституційного законодавства в досліджений у дисертації період.

Для нашої держави, що народжувалася із початку розпаду СРСР із процесом змін її конституційно-правового й міжнародно-правового статусу постали нові і складні виклики, внутрішньо- й зовнішньополітичні пріоритети. Отже, вивчення законодавчого забезпечення незалежності держави, її утвердження в зовнішніх відносинах як суб'єкта міжнародного права, використання досвіду УРСР як співзасновниці ООН становить неабиякий науковий інтерес.

Науково-правовий зміст досліджуваної теми пов'язано з важливим завданням історико-правової науки – розкриттям вітчизняного історичного досвіду державотворення і правотворення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн у межах комплексно-цільової програми Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого «Актуальні питання державотворення в Україні та зарубіжних країнах на різних етапах їх історії» (державна реєстрація – № 0111U000970).

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є науково-теоретичне визначення питань зміни правового статусу Української РСР у 1985 – 1991 рр. та його передісторії за 1922 – 1985 рр. Задля досягнення зазначеної мети поставлено нижченаведені загальні і конкретні завдання:

–окреслити історіографію й визначити повноту джерельної бази дослідження;

–сформулювати історико-правовий зміст конституційних актів, законів та інших нормативно-правових актів, які закріплювали статус Української РСР у складі СРСР з 1922 по 1985 р.;

–встановити зміни у правовому статусі УРСР на міжнародній арені в період з 1945 по 1985 р.;

–охарактеризувати конституційні акти, закони та інші нормативно-правові акти, що закріпили зміни правового статусу Української РСР у складі СРСР у 1985 – 1991 рр. та визначити вплив процесу демократизації суспільно-політичного життя республіки;

–виробити законодавчі передумови прийняття Декларації про

державний суверенітет України й законодавчої реалізації її положень, з'ясувати правовий статус УРСР згідно із цим законодавчим актом;

–дати історико-правову оцінку проектів нового Союзного договору та розкрити суть правового статусу Української РСР за цими документами.

Об'єктом дослідження є правовий статус Української РСР як союзної республіки у процесі його розвитку.

Предметом дослідження є розширення правового статусу УРСР у 1985-1991 рр. та його законодавче забезпечення.

Хронологічні рамки дослідження обмежуються так званим періодом перебудови, який у науковій літературі означається 1985 – 1991 рр., що становлять собою певний етап розвитку Української РСР. Разом з тим для розуміння сутності правового статусу УРСР і змін у ньому в досліджуваній період доцільно прослідкувати правовий статус республіки до початку перебудови.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети дисертаційного дослідження були задіяні як методи філософського й загальнонаукового рівнів, так і спеціальні методи. Діалектичний метод дав змогу дослідити державно-правові явища і процеси в їх взаємозв'язку з економічними, соціальними, політичними й ідеологічними чинниками. Дослідження правового статусу УРСР за часів перебудови вимагало застосування історичного методу, який дав можливість дослідити еволюцію правового статусу УРСР, врахувати її зв'язок з наростанням соціально-економічної й політичної криз, демократизацією суспільства в СРСР, появою національно-демократичних сил в Україні, змінами у складі Верховної Ради УРСР та ін. При розкритті структури вищих органів влади Української РСР, їх функцій і повноважень використано структурно-функціональний метод. За допомогою догматичного методу проаналізовано законодавство досліджуваного періоду.

Історико-порівняльний метод застосовувався для дослідження нормативно-правової бази правового статусу Української РСР з 1922 по 1985 р. і з 1985 по 1991 р., їх порівняння; історико-генетичний – для виявлення причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей у процесі розвитку Української держави і проголошення нею незалежності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній історико-правовій науці здійснено комплексне наукове дослідження питань правового статусу Української РСР у період перебудови (1985 – 1991 рр.). Відповідно до отриманих у процесі дослідження результатів сформульовано нижченаведені теоретичні положення й висновки.

Уперше:

– визначено правовий статус Української РСР у 1985 – 1991 рр., виявлено правові передумови проголошення її незалежності;

– при здійсненні комплексного аналізу законодавчої реалізації положень Декларації про державний суверенітет України обґрунтовано висновок про стратегічне значення ролі цього документа у процесі суверенізації України;

– у результаті вивчення змісту всіх проектів Союзного договору виділено відмінності правового статусу Української РСР як одного з членів Союзу за кожним з них;

– розкрито взаємозв'язок між демократизацією суспільства й демократизацією законодавства, з'ясовано провідну роль парламенту в реалізації державного, народного й національного суверенітету, децентралізації державного управління й розвитку вітчизняного конституційного законодавства в 1985 – 1991 рр.

Удосконалено:

– розуміння правового статусу Української РСР за Конституціями СРСР та УРСР. Визначено, що Українська РСР в особі своїх вищих органів державної влади та управління мала широке коло повноважень, більшість з яких мали суто декларативний характер. Через це правовий статус УРСР охарактеризовано як обмежений;

– існуючі наукові погляди щодо правового статусу Української РСР за Декларацією про державний суверенітет України. Декларація стала своєрідною програмою розвитку держави, основоположним документом для прийняття низки нормативно-правових актів, які забезпечили підвалини суверенітету України та її майбутньої незалежності. Були внесені зміни й доповнення до діючої Конституції 1978 р. і прийняті численні закони й постанови, які змінили статус Української РСР – від союзної республіки до суверенної держави, яка стала на шлях незалежності. Було здійснено реформування економічної, банківської, політичної й правової системи, а також структури державного управління.

Набули подальшого розвитку положення щодо:

– розширення повноважень вищих органів державної влади й управління Української РСР у досліджуваний період. Зміни, внесені в Конституцію УРСР 1978 р. у період перебудови, започаткували перетворення Верховної Ради УРСР в реальний парламент та значно розширили внутрішній суверенітет Української РСР;

– правових підстав розширення міжнародно-правового статусу УРСР та подальшої її участі у міжнародних відносинах. Легітимований

законами СРСР та УРСР 1944 р., змінами в Конституціях (СРСР 1977 р. і УРСР 1978 р.), міжнародно-правовий статус Української РСР реалізовувався у співучасті останньої у створення ООН, розробленні її Статуту, в роботі Генеральної Асамблеї, в участі в Раді Безпеки та в інших органах і міжнародних організаціях. Участь Української РСР у міжнародно-правових відносинах у повоєнний період збагатила її вітчизняний досвід міжнародного співробітництва, вирішення нагальних проблем, що допомогло їй при становленні як незалежної держави;

– законодавчих передумов прийняття Декларації про державний суверенітет України та її реалізації. На розвиток положень Декларації було прийнято низку законодавчих актів, що послужили вагомою правовою базою для подальшого розвитку української державності на шляху до незалежності. Саме після прийняття Декларації було започатковано більш комплексний підхід до законодавства порівняно з попередніми роками. Насамперед були визначені економічні засади самостійності України, законодавчо закріплені її самоврядування й самостійність в зовнішніх зносинах, виведено з-під союзного контролю виконавчу гілку влади на чолі з новоствореною посадою Президента Української РСР, створено власні Збройні Сили й окреслено кордон держави;

– наявності постійного процесу звуження суверенітету УРСР до початку перебудови. Договір про утворення СРСР 1922 р. і Конституція СРСР 1924 р. не окреслювали коло повноважень союзних республік, що в подальшому призвело до зловживання владою вищими союзними органами влади й управління, а також можливості звести компетенцію союзних республік до мінімуму, а повноваження Союзу продовжувати розширювати.

Практичне значення. Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і практичні пропозиції можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – при вивченні правового статусу Української РСР у 1985 – 1991 рр., що становить собою лише початок сучасного комплексного дослідження правового статусу УРСР та інших радянських республік у складі СРСР протягом усієї історії останнього;

– у правотворчій діяльності – як історико-теоретичний матеріал для врахування історичного, теоретичного й законодавчого досвіду вітчизняного державотворення в сучасному право- й державотворенні, у здійсненні парламентської й конституційної реформ;

– у навчальному процесі – для підготовки підручників, науково-методичної літератури, при викладанні таких навчальних курсів, як «Історія держави та права України», «Теорія держави і права»,

«Конституційне право України», «Міжнародне право».

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційної роботи обговорювалися і були схвалені на засіданнях кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Ключові положення дисертаційного дослідження були представлені авторкою на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, засіданнях «круглих столів», як-от: «Судова реформа 1864 р. в історії українського державотворення» (м. Харків, 14 листопада 2014 р.), «Наука та практика сучасної юриспруденції» (м. Харків, 1 травня 2015 р.), «Конституція як основа розвитку правової системи. VIII тодіківські читання» (м. Харків, 2-3 жовтня 2015 р.), «Юридична осінь 2015 року» (м. Харків, 11 листопада 2015 р.), «Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики» (м. Одеса, 11-12 грудня 2015 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення й висновки, сформульовані в дисертації, знайшли відображення в 11 наукових працях, у тому числі 5-ти статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях України, в 1-й статті – у науковому періодичному виданні іншої держави й у тезах 5-ти доповідей на наукових, науково-практичних конференціях і засіданнях «круглих столів».

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, 3-х розділів, що містять 8 підрозділів, а також з висновків і списку використаних джерел (364 найменування). Загальний обсяг дисертації становить 219 с., з яких 177 с. – основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено об'єкт, предмет, хронологічні рамки, мету й основні завдання дослідження, висвітлено його методологічне підґрунтя, сформульовано основні положення й висновки, що визначають наукову новизну роботи, розкривають практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо їх апробації й публікації.

Розділ 1. «Історіографія, джерельна база й теоретико-методологічні засади дослідження» складається з 3-х підрозділів, у яких проаналізовано історіографічна і джерельна база роботи, охарактеризовані теоретико-методологічні аспекти, зосереджено увагу на розвитку наукових досліджень щодо правового статусу Української РСР як союзної республіки.

У *підрозділі 1.1. «Історіографія дослідження»* здійснено визначення, систематизацію й аналіз найбільш вагомих наукових праць

правознавців, істориків, державознавців і конституціоналістів з питань правового статусу держави. Зазначається, що історіографію останнього доцільно поділити на радянський і сучасний періоди. Радянський період, у свою чергу, охоплює праці, що з'явилися до 1985 р., і праці часів перебудови.

До 1985 р. радянська юридична література зосереджувалася головним чином на пропаганді братерської взаємодопомоги республік, які входили до складу СРСР, на історії державного будівництва й розквіту культури в УРСР. Досягнення радянських науковців полягали в аналізі законодавчих актів, які закріплювали правовий статус союзних республік, позитивного досвіду їх взаємовідносин, в обґрунтуванні необхідності їх спільного майбутнього. Характерними недоліками їх публікацій є вихваляння національної політики правлячої партії, надмірне ідеологічне навантаження в дослідженнях, замовчування реальних проблем у розподілі компетенції між союзним центром і суб'єктами федерації, брутальних порушень їх правового статусу тощо.

Зарубіжні вчені більш критично оцінювали правовий статус УРСР у складі СРСР. Праці представників української діаспори були присвячені розгляду питання реально існуючого обсягу суверенності Української РСР і можливості її уряду здійснювати цей суверенітет. Вільні від ідеологічного тиску й партійного контролю, вони наводили реальну картину втрати союзними республіками у складі СРСР свого національного суверенітету.

Наголошено, що сучасний етап історіографії характеризується переосмисленням правового статусу УРСР не тільки в 1985 – 1991 рр., а й протягом усього радянського періоду. Сучасний стан дослідження правового статусу Української РСР у 1985 – 1991 рр. потребує як подальшого вивчення його еволюції, так й комплексного аналізу. Сучасні ж українські дослідники, розглядаючи зазначений період в історії України й відповідні документи, залишали осторонь предметний аналіз її правового статусу.

У підрозділі 1.2. «Джерельна база дослідження» визначається, що подана на захист дисертація має за основу різні групи джерел, а саме: а) нормативно-правові акти вищих органів державної влади Української РСР і Союзу РСР; б) офіційні документи й матеріали, що стосуються діяльності вищих органів державної влади УРСР й СРСР, а також документи КПРС, які мали відношення до національно-державного будівництва; в) збірники документів вищих органів влади й управління УРСР і Союзу РСР; г) мемуари державних діячів країни, лідерів громадських об'єднань і рухів; д) матеріали періодичної преси; е) архівні

джерела.

До першої групи джерел входять: (а) конституційні акти, що закріплювали й конкретизували правовий статус УРСР; (б) збірники, в яких оприлюднювалися прийняті закони, стенографічні звіти сесій Верховної Ради УРСР та СРСР. Вони є безцінними першоджерелами, за допомогою яких можна ознайомитися з процесом обговорення і прийняття тих чи інших законів, постанов тощо і простежити зміни у правовому статусі Української РСР.

Друга група джерел – це офіційні рішення радянського уряду й резолюції з'їздів КПРС. Системний аналіз партійних документів дозволив глибоко осмислити роль правлячої партії в розвитку Радянської держави, взаємозв'язок, взаємозумовленість і закономірність історико-правових явищ. Зміна курсу розвитку держави, розширення або обмеження повноважень союзних республік тощо – все це було предметом розгляду спочатку партійних органів, а не Рад. Саме тому офіційні документи про діяльність радянського уряду й КПРС служать невід'ємним джерелом у дослідженні правового статусу УРСР у період перебудови.

Третя охоплює збірники документів вищих органів влади й управління УРСР і СРСР. У них містяться важливі відомості про діяльність Української РСР на міжнародній арені, що характеризує правовий статус республіки у відповідні етапи розвитку Радянської держави, а також матеріали, тісно пов'язані з Декларацією про державний суверенітет України.

Четверта група представлена мемуарами державних діячів країни, лідерів громадських об'єднань і рухів, що містять суб'єктивне сприйняття історичних подій і фактів, цінні свідчення їх учасників і сучасників. Вивчення законодавчих актів і партійних документів разом із мемуарами з урахуванням суб'єктивізму мемуаристів надало можливість скласти повну й об'єктивну картину передумов і подій у 1985 – 1991 рр.

П'ята включає в себе періодичну пресу, питома вага якої серед інших джерел значно менша, проте у низці випадків вона послужила єдиним джерелом інформації. Особливо це стосується роботи над проектами Союзного договору. Радянська преса у 1990 – 1991 рр. значною мірою відтворювала настрої науковців щодо правового становища Української РСР у складі Союзу РСР в умовах перебудови, обговорення перспектив розширення її суверенітету, а також думки представників новонароджених партій і рухів, пересічних громадян та ін.

До шостої групи належать архівні джерела, вивчення яких дозволило авторці доповнити й уточнити історію важливих конституційних актів, знаменні події законотворення у Верховній Раді

УРСР.

У підрозділі 1.3. «Теоретико-методологічна основа дослідження» розглянуто теоретичні аспекти роботи й методи, застосовані для досягнення її мети й вирішення поставлених завдань. Теоретичне підґрунтя дисертації становлять відомі концепції суверенітету М. Падуанського, Ж. Бодена, Ж.-Ж. Руссо, Т. Гоббса, інших європейських мислителів. Їх ідеї значно розвинули і збагатили такі вітчизняні й російські теоретики правової держави кінця XIX – початку XX ст. – В. К. Винниченко, В. М. Гессен, М. С. Грушевський, М. П. Драгоманов, Б. О. Кістяківський, М. М. Ковалевський, М. І. Костомаров, С. А. Котляревський, В. К. Липинський, П. І. Новгородцев, М. І. Палієнко, І. Я. Франко та ін.

Теоретичними засадами цього дослідження послужили також окремі положення, що стосуються теоретико-методологічних проблем історико-правової науки, які мають місце у працях сучасних представників історії й теорії держави і права, конституційного й міжнародного права, які внесли свої новели в ідеї й концепції своїх попередників. Серед них: В. Д. Гончаренко, В. М. Єрмолаєв, О. В. Задорожній, М. І. Козюбра, Д. І. Кулеба, В. С. Кульчицький, О. Р. Купчик, О. М. Мироненко, В. В. Оксамитний, В. О. Рум'янець, М. В. Саннікова, І. Ю. Стрельникова, В. М. Шаповал, Ю. С. Шемшученко, О. В. Шкуратенко, М. В. Яновський та ін.

Розділ 2. «Правовий статус Української РСР до початку перебудови» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Конституційно-правовий статус Української РСР» проаналізовано правовий статус УРСР як союзної республіки (до 1985 р.) у складі СРСР. Наголошується, що правовий статус союзних республік закріплювався в першу чергу в Декларації про утворення СРСР (1922 р.), в Договорі про утворення СРСР (1922 р.) і в Конституціях СРСР і союзних республік. Зазначається, що Договір про утворення СРСР закріплював вичерпний перелік питань, що належали до відання Союзу, повноваженнями якого охоплювалися в основному питання загальносоюзного значення (зовнішні політика, торгівля, позики, встановлення засад організації Збройних Сил, судоустрою та ін.). Декларація й Договір про утворення СРСР (1922 р.) не містили переліку прав союзних республік, що дозволяло в подальшому максимально звужувати обсяг їх повноважень.

У Конституції СРСР 1924 р. і Конституції УСРР 1929 р. проголошувалося, що Українська СРР, як й інші радянські республіки, увійшла до складу Союзу як суверенна договірна держава, суверенітет

якої обмежувався лише повноваженнями, переданими до відання СРСР. Ці документи містили гарантії прав членів Союзу (обмеженість суверенітету союзних республік лише в межах, зазначених Основними Законами, й тільки за предметами, віднесеними до компетенції Союзу, право союзних республік на вільний вихід зі складу СРСР, постійність їх територій тощо). Вищезгадані конституційні акти передбачали наявність у них низки суверенних прав та їх гарантій. Проте з 30-х років ХХ ст. спостерігається відверте обмеження їх суверенітету й звуження республіканської компетенції. На підставі аналізу норм Конституції СРСР 1936 р. та Конституції УРСР 1937 р. зроблено висновок: ці акти містили норми про права союзних республік, демократію, права людини тощо, однак у своїй основі вони були декларативними.

Звертається увага на те, що всі радянські Конституції містили деякі суверенні права союзних республік, які до початку перебудови мали декларативний характер. Так, вони закріплювали право останніх на вільний вихід зі складу СРСР. Хоча механізм такої процедури не прописується в жодній з них чи у спеціальному законі. Ця норма Конституції СРСР, будучи головною гарантією суверенітету союзної республіки, не передбачала реалізації права останніх на відділення. Союзною Конституцією не було встановлено й механізму легітимного захисту союзними республіками своїх суверенних прав від тиску з боку партійних органів і сваволі загальносоюзних органів, як і від впливу законодавчих актів, що порушували регулювання суспільних відносин і стояли на заваді вирішення питань соціально-економічного розвитку, віднесених до республіканського відання.

Підкреслюється, що Конституція Української РСР 1978 р. містила певні повноваження, якими володіли найвищі органи державної влади й управління республіки, а Конституція СРСР 1977 р. – повноваження, віднесені до виключного відання Союзу. У союзній Конституції 1977 р. перелік повноважень Союзу не був вичерпним, що давало союзному центру можливість зловживати своєю владою.

У підрозділі 2.2. «Міжнародно-правовий статус Української РСР» досліджено правовий статус УРСР на міжнародній арені та її можливість самостійно здійснювати міжнародну правосуб'єктність до початку перебудови.

Встановлено, що до утворення СРСР Українська СРР мала власний Народний комісаріат закордонних справ, а з моменту її вступу до Союзу вона не перестала бути суб'єктом міжнародних відносин. Два основоположних документи утворення Союзу РСР хоча й не містили норм про міжнародну діяльність союзних республік, але й не ліквідували

існуючі їх Наркомати зовнішніх справ. До утворення союзного НКЗС Українська СРР офіційно виступала на міжнародній арені як самостійний суб'єкт міжнародних відносин. 13 липня 1923 р. Президія ЦВК СРСР повідомила всі народи й уряди світу про утворення Союзу РСР і єдиного загальносоюзного НКЗС, а вже 23 липня 1923 р. РНК Української СРР офіційно повідомила іноземні держави, що передає право на здійснення зовнішньої політики й міжнародних відносин загальносоюзним органам.

Повноваження Української РСР у галузі міжнародних відносин були розширені з прийняттям Верховною Радою СРСР 1 лютого 1944 р. Закону СРСР «Про надання союзним республікам повноважень у сфері зовнішніх зносин і про перетворення у зв'язку із цим Народного Комісаріату закордонних справ із загальносоюзного в союзно-республіканський Народний Комісаріат». Були внесені відповідні зміни до Конституції Союзу РСР і союзних республік.

Верховна Рада Української РСР 4 березня 1944 р. прийняла Закон «Про утворення союзно-республіканського Народного Комісаріату закордонних справ УРСР», згідно з яким утворювався союзно-республіканський Народний Комісаріат закордонних справ УРСР і вносились відповідні доповнення до Основного Закону УРСР 1937 р. Відповідно до прийнятих законів Українська РСР тепер мала свій власний Народний Комісаріат закордонних справ, а прийняті доповнення до Конституції надали їй можливість брати участь у міжнародних зносинах.

Як одна із співзасновниць і повноправних членів ООН, УРСР стала суб'єктом міжнародного права й активним учасником міжнародних відносин, отримала можливість утвердити свій міжнародно-правовий суверенітет, що було використано в 1985 – 1991 рр. Проте, як суб'єкт міжнародного права, УРСР не володіла всією повнотою свого зовнішнього суверенітету ані на стадії створення ООН, ані в період свого членства в ній, будучи в абсолютній політичній, економічній та ідеологічній залежності від СРСР та його авторитарного партійно-державного керівництва. І все ж міжнародно-правовий статус УРСР мав і позитивне значення для країни. По-перше, хоча де-факто він і був обмеженим і залежним, але де-юре був визнаним іншими суверенними членами-державами ООН, що створило належні умови для її рівноправних відносин з іншими країнами. По-друге, поява УРСР на міжнародній арені, активна участь її представництва в повоєнному міжнародному житті збагатили досвід української дипломатії, заклали підвалини дипломатичної служби, започаткували правильне вирішення проблем міжнародного права, теоретико-правових проблем державного суверенітету тощо. Тому неправомірно вважати зовнішній суверенітет

УРСР лише фікцією. Інша справа, що ні внутрішнім, ні зовнішнім суверенітетом, будучи, так би мовити, «вмонтованою» в політичну систему СРСР, протягом всієї своєї історії вона повною мірою так і не володіла.

Розділ 3. «Зміни у правовому статусі Української РСР у часи перебудови» включає 3 підрозділи.

У підрозділі 3.1. «Зміни в Конституції УРСР 1978 р. і в інших нормативно-правових актах у період 1985 – 1990 рр.» досліджено нормативно-правові акти, що втілювали в життя проголошений курс на перебудову держави і взаємовідносини союзного центру із союзними республіками й на зміцнення їх суверенітету. Здійснення реформ у Радянській державі передбачалося квітневим Пленумом ЦК КПРС (1985 р.), що прийняв курс на перебудову, і XXVII партійним З'їздом (1986 р.), що розвинув ідею про оновлення соціалізму й СРСР. У резолюції З'їзду й у новій редакції Програми КПРС був намічений розвиток політичної системи радянського суспільства, «подальше зближення націй і народностей», але про розширення державного суверенітету союзних республік не йшлося, хоча й говорилося про розвиток демократичних засад у діяльності радянських органів. У рішенні XIX Всесоюзної конференції КПРС (1988 р.) пропонувалося надати союзним республікам реальні можливості брати активну участь у міжнародному житті, розширити права союзних республік шляхом розмежування компетенції Союзу РСР, радянських республік і децентралізації. Були висунуті ідеї про права націй і союзних республік, що передбачало наповнення реальним змістом їх суверенітету й робили можливими подальші зміни в статусі Української РСР.

Встановлено, що із внесенням змін до конституційних актів і законів Союзу РСР, що закріплювали статус союзних республік, в УРСР розпочався вже незворотний процес розширення її суверенітету й реалізації раніше декларативних суверенних прав. Були прийняті зміни й доповнення до Конституції Української РСР 1978 р., якими закріплювалися права нарешті визнані Союзом РСР за союзними республіками. Закон УРСР «Про мови в Українській РСР» став яскравим здобутком національної інтелігенції, зробив можливим подальше будівництво українського конституціоналізму. Відбувалося розширення суверенітету союзних республік у сфері міжнародних відносин, реальне наповнення їх зовнішнього суверенітету змістом, активізувалася діяльність Української РСР на міжнародній арені.

У результаті аналізу Закону СРСР «Про порядок вирішення питань, пов'язаних з виходом союзної республіки із СРСР», зроблено висновок,

що порядок здійснення декларованого права на вільний вихід союзних республік зі складу Союзу РСР унеможлиблював його реалізацію. Закон СРСР «Про розмежування повноважень між Союзом РСР і суб'єктами федерації» від 26 квітня 1990 р. був покликаний урегулювати питання розмежування повноважень союзного центру і союзних республік. І хоча його розробники і стояли на позиціях збереження домінування СРСР над суб'єктами федерації, його прийняття не змогло загальмувати процес самовизначення й потребу в реальному суверенітеті останніх, у тому числі й Української РСР.

У підрозділі 3.2. «Зміна правового статусу Української РСР за Декларацією про державний суверенітет України та його законодавче забезпечення» проведений аналіз основоположного документа сучасного суверенітету України й реалізації його положень.

Зазначено, що Декларація про державний суверенітет України стала основоположним документом для прийняття нормативно-правових актів, що забезпечили підвалини суверенітету України та її майбутньої незалежності. Із прийняттям Декларації було прийнято низку нормативно-правових актів, що реформували економічну, банківську, правову й політичну системи, а також державне управління й самоврядування держави.

Законодавчі зміни 1985 – 1991 рр. відобразили й закріпили історичні зміни в долі Україні та її народу, започаткували державно-правове будівництво незалежної, демократичної і правової держави. Акт проголошення незалежності України був підтриманий на всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 р., що зробило можливим визнання України в подальшому іншими незалежними державами світу й легітимності набутої нею незалежності.

У підрозділі 3.3. «Правовий статус Української РСР за проектами нового Союзного договору (листопад 1990 р. – серпень 1991 р.)» здійснено аналіз усіх проектів Союзного договору і правового статусу УРСР відповідно до їх положень.

Зазначається, що перший проект Союзного договору становив собою прагнення керівництва КПРС зберегти СРСР, спробу оновити Союз як федерацію, хоча більшість його положень указувала на спробу союзного центру втримати владу. Правовий статус Української РСР за першим проектом нового Союзного договору хоч і мав значні зміни у порівнянні з Договором 1922 р., проте положення щодо союзного центру робили ці зміни лише «політичною грою» для збереження Союзу РСР.

Другий проект передбачав перетворення СРСР на Союз Суверенних Республік – симетричну, договірну, «м'яку» федерацію. Правовий статус

УРСР за цим проектом розширювався, до сфери її повноважень були віднесені питання, які до цього були у виключній компетенції Союзу РСР. Проте не всі ключові положення республіканських декларацій знайшли своє втілення в нормах цього Договору, цей документ так і залишився проектом.

Встановлено, що за третім проектом Договору Союз Радянських Суверенних Республік передбачався суверенною федеративною демократичною державою з рівноправними республіками, яким було надано право виходу із СРСР. За ним повноваження Української РСР порівняно з Конституцією СРСР 1977 р. розширювалися, проте питання, що належали до сфери виключного відання Союзу не залишали можливості УРСР утверджувати реальний державний суверенітет. Через це Верховна Рада УРСР своєю постановою «Про проект Договору про Союз Суверенних Держав, представлений Президентом СРСР» відклала розгляд питання про підписання нового Союзного договору на середину вересня 1991 р.

Остаточний текст Союзного договору значно відрізнявся від попередніх його проектів у бік розширення правового статусу союзних республік. Згідно з його положеннями СРСР (відтепер передбачалась назва Союз Суверенних Держав) залишався договірною, симетричною федерацією з правом сецесії. За цим Договором СРСР набував ознак конфедерації. Цей правовий документ містив низку неузгодженостей: (а) невирішеним залишалось питання міжнародної діяльності союзних республік (їх право на вступ і на діяльність в ООН, на відкриття власних посольств), (б) невизначеним був статус і 6-ти республік, які відмовилися брати участь у референдумі й підписувати новий Союзний договір, (в) процедура поетапного підписання зазначеного Договору могла призвести до того, що в один і той же час існували б 2 держави на одній території з різними кордонами, законодавством та ін.

Зроблено висновок, що серпневий (1991 р.) путч, утворення Державного комітету з надзвичайного стану остаточно перекреслили перспективу оновлення Союзу РСР. 24 серпня 1991 р. Верховна Рада Української РСР проголосила незалежність України, а постановою Президії Верховної Ради УРСР від 30 серпня 1991 р. скасовано постанову «Про проект Договору Союзу Суверенних Держав, представлений Президентом СРСР», яким перенесення підписання Договору на середину вересня скасовувалось. Серпневі події призвели до безповоротного закінчення існування СРСР і набуття повного суверенітету республіками, що входили до його складу.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено узагальнення й вирішення наукового завдання, яке пов'язано із висвітленням змін у правовому статусі Української РСР у період перебудови (1985 – 1991 р.), проаналізовано становище УРСР у складі СРСР до початку перебудови, визначено міжнародно-правовий аспект суверенітету республіки, її правовий статус у цей період, а також конституційні зміни у статусі Української РСР.

Основні наукові та практичні результати дослідження є такими:

1. Правовий статус Української РСР до перебудови закріплювався в конституційних актах, законах та інших підзаконних нормативно-правових актах, прийнятих до 1985 р. При утворенні СРСР Українська РСР була суверенною державою, що добровільно приєдналася до Союзу. Зі встановленням тоталітарного режиму в СРСР активно реалізувалася ідея зближення та злиття націй, звуження повноважень союзних республік, в тому числі й Української РСР. Аналіз конституційних документів до початку перебудови свідчить, що протягом майже 60 років невинно обмежувався правовий статус УРСР і вона із суверенної договірної республіки фактично перетворилася на залежну частину СРСР.

2. Протягом 1923 – 1944 р. УРСР була позбавлена можливості здійснити свій зовнішній суверенітет унаслідок встановлення тоталітарного режиму і єдиновладності союзного центру у вирішенні будь-яких питань, що виникали в державі. У 1944 р. до союзного й республіканського законодавства були внесені зміни, якими на конституційному рівні відновлювався статус УРСР як суб'єкта міжнародних відносин. І хоча це рішення союзного центру було продиктовано існуючими воєнними обставинами й заінтересованістю СРСР мати більше голосів в ООН, зазначені зміни справили безповоротний і значною мірою позитивний вплив на розширення правового статусу Української РСР у майбутньому: визнано її міжнародну правосуб'єктність як члена-засновника ООН, збагачено вітчизняний досвід міжнародного співробітництва, представництва й активної участі у вирішенні нагальних проблем міжнародних відносин, підготовки кадрів українських дипломатів тощо. Усе це зробило можливим утвердження реального зовнішнього суверенітету УРСР у період перебудови і проголошення в 1991 р. незалежності. Але фактично зовнішньополітична самостійність УРСР в основному залишалася неповноцінною, а її міжнародна діяльність була обмеженою. Цей досвід і сьогодні підтверджує життєву необхідність захисту державного суверенітету й територіальної цілісності України.

3. 1985 р. характеризується початком здійснення реформ у СРСР.

Одними з головних причин їх неефективності було небажання партійного керівництва відмовитися від сталінської моделі СРСР і монополії на владу, страх перед демократичними змінами і справжнім народовладдям. Водночас у правовому статусі УРСР відбувалися зміни, зумовлені стрімко наростаючими демократичними процесами, які стимулювали й національне відродження в цих республіках, перетворення радянських «протопарламентів» у справжні парламенти, демократизацію виборчого процесу тощо на фоні весь час поглиблюваної соціально-економічної кризи. У цей період у СРСР прийнято низку нормативно-правових актів, які зробили можливим наповнення відповідним змістом внутрішнього суверенітету союзних республік. Серед партійних документів це рішення XIX Всесоюзної конференції КПРС (1988р.); серед законів – союзні Закони «Про загальні засади місцевого самоврядування і місцевого господарства в СРСР» (1990 р.), «Про порядок вирішення питань, пов'язаних з виходом союзної республіки із СРСР» (1990 р.), «Про розмежування повноважень між Союзом РСР і суб'єктами федерації» (1990 р.) та ін. Поряд із прийняттям союзним центром цих доленосних актів в Українській РСР теж приймаються законодавчі акти, які розширили її суверенітет, а саме: Закони «Про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) Української РСР» (1989 р.), «Про мови в Українській РСР» (1989 р.) постанова Президії Верховної Ради УРСР «Про примірне положення про голів і президії місцевих Рад народних депутатів» (1990 р.) та ін. Саме в цей час розпочинається пробудження громадської й політичної активності суспільства, спостерігається реальна участь громадян у всенародному обговоренні законодавчих актів, що заклало фундамент формуванню громадянського суспільства в Україні. Прийняті документи стали правовим підґрунтям для подальшого розвитку української державності й можливості проголошення державного суверенітету.

4. Українська РСР одна з перших союзних республік прийняла Декларацію про державний суверенітет. Цей правовий акт став історичним документом, що започаткував процес утвердження реального суверенітету в усіх сферах державного будівництва. Прийняті на розвиток її положень законодавчі акти реформували економічну, політичну й правову, банківську системи, структуру державного управління й місцевого самоврядування в УРСР. Зокрема, нові нормативно-правові акти передбачали економічну самостійність республіки й самостійне вирішення всіх внутрішніх і зовнішніх економічних питань, націоналізацію банківської системи, перехід під республіканську юрисдикцію всіх центральних органів державної влади й управління,

відродження місцевого самоврядування, безпосередню й самостійну участь республіки як у зовнішніх відносинах з іншими союзними республіками, так і в загальноєвропейському процесі, в загальносвітових структурах тощо. Після серпневого путчу 1991 р. почалося поступове законодавче закріплення переходу Української РСР від статусу республіки з обмеженим суверенітетом у складі СРСР до статусу самостійної держави. Вона одна з перших радянських республік проголосила свою незалежність. Були прийняті нормативно-правові акти, спрямовані на захист державного суверенітету й територіальної цілісності України, на конституційні зміни, що передбачили усунення з Конституції преамбули, що проголошувала УРСР невід'ємною частиною СРСР й на закріплення нової назви держави – Україна.

5. Проекти нового Союзного договору передбачали різний обсяг повноважень УРСР: кожен наступний закріплював все більше розширення й законодавче закріплення правового статусу союзної республіки з одночасним звуженням компетенції союзних органів. У той же час розроблення й обговорення проектів оновленого Союзного договору не відповідали суспільним настроям у союзних республіках. В УРСР розпочався процес формування громадянського суспільства, пробудження громадської думки і громадських рухів, ліберальна частина яких виступала за значне розширення правового статусу УРСР, а радикальна – за реалізацію права союзної республіки на вихід зі складу СРСР. Доля Союзного договору підтверджує неможливість, марність намагань демократичної трансформації СРСР, історичну закономірність його розпаду.

6. Набутий досвід із законодавчої розробки та закріплення правового статусу держави, прийняття конституційних актів, утвердження й розвитку демократичних традицій українського державотворення, конституціоналізму, політичної і правової системи для України є безцінним. Він може послужити прикладом демократичного, ненасильницького шляху утвердження незалежності для інших держав світу, які борються за свою незалежність.

7. Зміна правового статусу УРСР у складі СРСР, започаткована невідворотними процесами демократизації радянського суспільства й наростанням національно-патріотичних рухів, призвела до розширення повноважень республіканських органів влади й управління, забезпечення реального суверенітету і проголошення Декларації про державний суверенітет України. Цей доленосний документ зіграв роль правової основи проголошення незалежності України і прийняття нової Конституції. Закономірність і легітимність розпаду СРСР, набуття

республікою правового статусу самостійної держави, розбудова правової, демократичної, соціальної держави становлять собою відродження і продовження тисячолітньої традиції державотворення в Україні. Цей історичний досвід є вагомим чинником зусиль національно-демократичних сил в подальшій розбудові незалежної української держави.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Омарова А. А. Про статус Української РСР до початку перебудови / А. А. Омарова // Пробл. законності : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2014. – Вип. 127. – С. 13-21.

2. Омарова А. А. Об эволюции правового статуса Украинской ССР в период «перестройки» в СССР / А. А. Омарова // *Leges si viata* (г. Кишинев, Респ. Молдова). – 2015. – Ianuarie. – С. 66-70.

3. Омарова А. А. Правовий статус Української РСР за Декларацією про державний суверенітет України / А. А. Омарова // *Наук. вісн. Міжнар. гуманітар. ун-ту.* – Серія: Юриспруденція. – 2015. – Вип. 16. – Т. 1. – С. 18-20.

4. Омарова А. А. Реалізація окремих положень Декларації про державний суверенітет України / А. А. Омарова // *Право і суспільство.* – 2015. – № 6. – С. 30-34.

5. Омарова А. А. Правовий статус УРСР за проектами Союзного договору (листопад 1990 – серпень 1991 рр.) / А. А. Омарова // *Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту* – Серія: Право. – 2015. – Вип. 35 – Ч. II, т. 1. – С. 51-54.

6. Омарова А. А. Про міжнародно-правовий статус Української РСР (1944 – 1985 рр.) / А. А. Омарова // *Наук. вісн. Міжнар. гуманітар. ун-ту.* – Серія: Юриспруденція. – 2015. – Вип. 17. – Т. 1. – С. 52-55.

7. Омарова А. А. Деякі уроки минулого для подальшої побудови незалежної України / А. А. Омарова // *Судова реформа 1864 року в історії українського державотворення ; Теорія та практика сучасної юриспруденції : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. : 14 лист. 2014 р. ; 10 груд. 2014 р. / НЮУ ім. Я. Мудрого, Всеукр. асоц. випускників НЮУ ім. Я. Мудрого. – Х. : Друк. Мадрид, 2014. – С. 75-77.*

8. Омарова А. А. Зміни у правовому статусі Української РСР у період перебудови (1985 – 1991 рр.) / А. А. Омарова // *Наука та практика сучасної юриспруденції : матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. : 1 травня 2015 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. – Харків : ФОП Бровін О. В., 2015. – С. 23, 24.*

9. Омарова А. А. Конституційні реформи в Українській РСР періоду "перебудови" / А. А. Омарова // Конституція як основа розвитку правової системи : VIII тодіків. читання : зб. тез наук. доп. і повідомл. Міжнар. наук. конф. молодих учених, аспірантів і студентів (2-3 жовт. 2015 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. – Х. : Права людини, 2015. – С. 181, 182.

10. Омарова А. А. Про зміни правового статусу Української РСР / А. А. Омарова // Юридична осінь 2015 року: зб. тез доп. та наук. повідомл. учасників Всеукр. наук. конф. молодих учених (м. Харків, 11 лист. 2015 р.) – Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого: Друк. Мадрид, 2015. – С. 16-18.

11. Омарова А. А. Про зміни правового статусу Української РСР за проектами Союзного договору // А. А. Омарова// Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 11-12 груд. 2015 р.) – О.: ГО «Причорноморська фундація права», 2015. – С. 11-13.

АНОТАЦІЯ

Омарова А. А. Правовий статус Української РСР за часів перебудови (1985-1991 рр.). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2016.

У роботі на підставі вивчення наукової літератури, законодавчих та інших нормативно-правових актів здійснено комплексне дослідження правового статусу Української РСР у період перебудови. Проведено історико-правовий аналіз конституційного й міжнародного правового статусу УРСР до початку перебудови. Простежено процес обмеження суверенітету УРСР до 1985 р. Наведено позитивні й негативні аспекти міжнародної правосуб'єктності Української РСР. Проаналізовано конституційні та інші нормативно-правові акти 1985 – 1991 рр., що розширювали повноваження союзних республік. Досліджено процес прийняття Декларації про державний суверенітет України, її положення й законодавчу реалізацію її норм. Здійснено порівняння правового статусу Української РСР за 4-ма проектами нового Союзного договору.

Запропоновано нове бачення правового статусу Української РСР у 1985 – 1991 рр., рекомендується використання вітчизняного досвіду державотворення і правотворення під час проведення сучасної

конституційної реформи.

Ключові слова: правовий статус, Українська РСР, перебудова, Союз РСР, суверенітет, міжнародна правосуб'єктність, Декларація, Союзний договір.

АННОТАЦИЯ

Омарова А. А. – Правовой статус Украинской ССР во времена перестройки (1985 – 1991 гг.) – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2016.

В работе на основании изучения научной литературы, законодательных и иных нормативно-правовых актов осуществлено комплексное исследование правового статуса Украинской ССР в период перестройки. Проведен историко-правовой анализ конституционного и международного правового статуса УССР до начала перестройки. Прослежен процесс ограничения суверенитета УССР до 1985 г. Приведены позитивные и негативные аспекты международной правосубъектности Украинской ССР. Легитимированный законами СССР и УССР 1944, изменениями в Конституциях (СССР 1977 и УССР 1978), международно-правовой статус Украинской ССР реализовывался в соучастии последней в создании ООН, разработке ее Устава, в работе Генеральной Ассамблеи, в участии в совете Безопасности и в других органах и международных организациях. Участие в создании ООН послужила своеобразной точкой отсчета в возрождении статуса Украинской ССР как субъекта международных отношений. Негативный аспект международной правосубъектности Украинской ССР проявлялся в привычке республиканского правительства при принятии решений оглядываться на высшие союзные органы власти.

Проанализированы конституционные и другие нормативно-правовые акты 1985 – 1991 гг., расширившие полномочия союзных республик. Исследованы процесс принятия Декларации о государственном суверенитете Украины, ее положения и законодательная реализация ее норм. Декларация о государственном суверенитете Украины, Акт провозглашения независимости Украины, принятая система новых законов создали надлежащее правовое основание для всеобъемлющего регулирования общественных отношений, положили начало национальной правовой системе. Проведено сравнение правового

статуса Украинской ССР по 4-м проектам нового Союзного договора, выделены различия в них.

Предложено новое видение правового статуса Украинской ССР в 1985 – 1991 гг., рекомендуется использование отечественного опыта государственного строительства и правотворчества при проведении современной конституционной реформы.

Ключевые слова: правовой статус, Украинская ССР, перестройка, Союз ССР, суверенитет, международная правосубъектность, Декларация, Союзный договор.

ABSTRACT

Omarova A.A. Legal Status of Ukrainian SSR in the Period of Perestroika (1985-1991). – Manuscript.

Cand. Sc. Law Thesis in Specialty 12.00.01 – Theory and History of State and Law, History of Political and Legal Doctrines. – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2016.

In the work on the basis of study of scientific literature, legal and other enactments a comprehensive research was performed in legal status of Ukrainian SSR in the period of perestroika. Historical legal analysis was done of constitutional and international legal status of Ukrainian SSR before commencement of perestroika. The process of Ukrainian SSR sovereignty limitation before 1985 was traced. Positive and negative aspects of Ukrainian SSR international legal personality were specified. Constitutional and other enactments of 1985 – 1991 were analyzed which expanded powers of Union Republics. The process of Ukraine State Sovereignty Declaration adoption, its clauses and legal implementation of its norms was studied.

Legal status of Ukrainian SSR under four drafts of Union Covenant was compared. A new vision was proposed of legal status of Ukrainian SSR in 1985 – 1991, application of country's experience of state and law formation was advised during the current constitutional reform.

Keywords: legal status, Ukrainian SSR, perestroika, Union of Soviet Socialist Republics, sovereignty, international legal personality, Declaration, Union Covenant.

Відповідальний за випуск:
кандидат юридичних наук, доцент
Лісогорова К. М.

Підп. до друку 26.10.2016. Формат 60x90 1/16.
Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.
Умовн. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 150 прим. Зам. № 1580

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77